

Nərgiz Pərviz qızı İbrahimova⁷⁵
SINTAKTİK BÜTÖVLƏRİN KOMPONENTLƏRİNİN ƏLAQƏLƏNMƏSİNDƏ
BAGLAYICILARIN ROLU

Dilçilik ədəbiyyatında, o cümlədən Azərbaycan dilçiliyində sintaktik bütövlərin komponentlərinin əlaqələnməsində bir sıra vasitələrin mühüm rol oynaması haqqında müxtəlif fikirlərə rast gəlirik. Bildiyimiz kimi, mətndəki sözlər və cümlələr arasında qrammatik və məntiqi əlaqələr mövcuddur. Sözlər arasında belə əlaqələr olmasa, söz birləşmələri və cümlələr formalaşa bilməz. Cümlələr arasında əlaqə və münasibət olmasa, bu zaman qrammatik, məntiqi cəhətdən formalaşmış mətn də meydana gələ bilməz. Dilçilikdə sintaktik bütövlərin komponentlərinin əlaqələnməsində iştirak edən vasitələri müxtəlif qruplara bölürlər. Bəzi dilçilər sintaktik bütövün təşkilində onun komponentlərinin qarşılıqlı əlaqəsi, semantik qarşılıqlı və kommunikativ-praqmatik faktorları ön plana çəkərək, sintaktik bütövlərin təşkilində istifadə olunan dil-nitq ünsürlərini prosadik, leksik, morfoloji və sintaktik vasitələrə bölürlər. Elmi ədəbiyyatda sintaktik bütövün komponentlərinin əlaqələnməsində iştirak edən vasitələri aşağıdakı kimi bölürlər:

- 1) Leksik vasitələr-cümlədəki sözlər arasındakı əlaqə, leksik təkrarlar, sinonim sözlərdən istifadə, əvəzliliklərlə əvəzetmələr.
- 2) Qrammatik vasitələr-bağlayıcılar və bağlayıcı sözlər, ədatlar, modal sözlər, qrammatik və qrammatik-leksik şəkilçilər.
- 3) Sintaktik vasitələr-söz sırası, cümlə düzümü, sintaktik təkrarlar, sinonimlik-paralelizm.

Sintaktik bütövlərin tərkibindəki cümlələr mövzu və üslubi cəhətdən bağlı olur. Bunlarla yanaşı, müxtəlif formal vasitələrdən istifadə edərək cümlələr birləşərək, sintaktik bütövləri əmələ gətirir. Nəzərə alsaq ki, ünsiyyət vasitəsi olan dilin lüğət tərkibindəki sözlər həm məna, həm də formaca bir-birinə bağlanmalıdır, onda bəzən yaxın əlaqəli sözlərin, bəzən həmcins üzvlərin, mürəkkəb cümlənin tərəflərini əlaqələndirən vasitələrin dildəki rolunu təsəvvür etmiş olarıq. “Dildə belə məntiqi əlaqə yaradan, yəni sözləri, söz birləşmələrini, cümlələri bir-birinə bağlayan vasitələrdən biri də bağlayıcılardır” [8, 76]. Bildiyimiz kimi, Azərbaycan dilində morfoloji vasitələr cümlə üzvlərini, mürəkkəb cümlənin komponentlərini, qarışıq tip mürəkkəb cümlənin tərkib hissələrini əlaqələndirməklə yanaşı, sintaktik bütövlərin komponentlərini əlaqələndirməkdə də mühüm rol oynayır. Bütün tabeli və tabesiz bağlayıcılar sintaktik bütövlərin komponentlərini əlaqələndirməkdə iştirak edir. Komponentlər arasında semantik əlaqələrin formalaşmasında birləşdirmə (və), qarşılaşdırma (amma, ancaq, lakin, yoxsa), bölüşdürmə (ya, ya da, və ya, gah, gah da), iştirak (həm, həm də, da, də), inkarlıq (nə, nə də), tabelilik bağlayıcıları aydınlaşdırma (ki, belə ki), səbəb (çünki, ona görə ki), şərt (əgər, hərgah, indi ki, madam) bağlayıcıları iştirak edir.

1) Birləşdirmə bağlayıcıları. Birləşdirmə bildirən “və” bağlayıcısı tabesiz mürəkkəb cümlənin komponentlərini bağlamaqla yanaşı, həm də sintaktik bütövlərin komponentlərinin əlaqələnməsində mühüm rol oynayır. Müasir Azərbaycan dili mətnlərində birləşdiricilik keyfiyyətinə malik olan bu bağlayıcısı mətn daxilində ayrı-ayrı üzvlərin əlaqəsinə, sözlərin bağlanmasına xidmət edir. Məsələn: Qızlar qapıları pusa-pusa xeyli gazdılar və Pakizənin xalasıgilə gəldilər. Səs-küylə içəri doluşdular. Pakizənin xalası üstü taxtapuşlu qara donu səliqə ilə süpürmüşdü. Taxtın üstünə gəbə salınmışdı. Ortaya iri bir sini qoyulmuşdu. Sininin çevrəsi boyu şam düzmüşdü. Zəfəranlı plovun ətri evə dolmuşdu. Burada “və” bağlayıcı iki cümləni bir-birinə bağlayır. “Və” bağlayıcısı tək sintaktik bütövlərin komponentlərinin əlaqələnməsində deyil, həmçinin cümlənin əvvəlində işlənərək cümlələri bir-birinə bağlamaqla yanaşı, yeri gələndə cümlələri qarşılaşdırır, eyni zamanda sürəklilik, davamlılıq ifadə edir. Canlı danışıq dilini daha çox təmsil edən bədii üslubda, bəzən isə elmi üslubda “və” bağlayıcısı cümlənin əvvəlində işlənir: Turistlər növbə tutmağa çalışdılar. Vəlibəygil onlara qoşuldu. Və aradan on dəqiqə keçməmiş yeni bir turist dəstəsi gəldi. Bu dəstənin rəhbəri də o biri dəstənin rəhbərinin dediklərini təkrar etdi. Ancaq sonda “sifətin gözəlliyini itirməyə qoymur” əvəzinə “arttır” işlətdi.

2) Qarşılaşdırma bağlayıcıları. Azərbaycan dilində sintaktik bütövlərin komponentlərinin əlaqələnməsində iştirak edən bağlayıcılardan biri də qarşılaşdırma bağlayıcılarıdır. Bu bağlayıcılar vasitəsilə bağlanan cümlələrdə bağlayıcıdan əvvəl ifadə olunmuş fikirlə bağlayıcıdan sonra gələn fikir bir-biri ilə ziddiyyət təşkil edir. “Ancaq” bağlayıcısının mikromətnə işlənmə yeri sabitdir. Ən çox iki cümlə arasında qarşılıq-ziddiyyət məqamında işlənərək mühüm sintaktik-semantik funksiyaları yerinə yetirir. Məsələn: Bir neçə dəqiqədən sonra Allahyarın atının ayaq tappılıqları evdən uzaqlaşdı. Molla Sadıq pəncərə qarşısında dayanıb, xeyli kəndi dinlədi. İtlərin hürüb-hürmədiyi, adamların duyuq düşüb hay-haray salıb-salmadıqlarını bilmək istədi. Ancaq gecə böcəklərinin cırıltısı və Kürün uğultusundan başqa heç nə eşitmədi. Qapını möhkəmcə bağlayıb otaqda gəzindi. Onun təsbehinin iri, sarı kəhrəba muncuqları gecəyarısına qədər şaqıldadı. Bu sintaktik bütövde Molla Sadığın Allahyarın getməsindən kiminsə xəbər tutub-tutmadığını öyrənmək istəməsi, amma böcəklərin səsndən başqa heç nə eşitməməsi qarşılaşdırılır.

Qarşılaşdırma bağlayıcıları mürəkkəb cümlə komponentlərinin, sintaktik bütövlərin əlaqə və bağlanmasında mühüm rol oynayır, qarşılıqlı ziddiyyət, güzəşt, gözlənilməz situasiyalar, şərt, sükut, tərəddüd, psixoloji vəziyyət və zaman anlayışlarını üzə çıxarır.

3) İştirak bağlayıcıları. Sintaktik bütövlərin qurulmasında iştirak bildirən “həm”, “həm də”, “hətta”, “özü də” və s. bağlayıcıların da xüsusi rolu var. Bu bağlayıcıların əsas funksiyası birləşdirdikləri tərəfləri sadəcə sadalamaqla bitmir, eyni zamanda iştirak məzmununu da bildirir [6, 271].

İştirak bildirən bağlayıcılar mətnin bağlılığına bir neçə cəhətdən xidmət edir. “Həm”, “həm də” bağlayıcıları təkrarlanaraq mətnin sadə cümlələrdəki həmcins üzvləri və tabesiz mürəkkəb cümlənin struktur komponentlərini bir-biri ilə əlaqələndirir. Mətnin texniki təşkili zamanı bəzən bu bağlayıcının birinci tərəfinin işlədilməsinə ehtiyac duyulmur. Bu zaman bağlayıcının

⁷⁵ BDU-nun magistrantı

ikinci tərəfi cümlələri bir-birinə bağlayır: Həmayıl üç ayın gəlini idi. Hələ əri evinə, çıraqlıların qayda-qanununa isinişməmişdi. İndi də araya dava düşmüşdü. Səngərin bir tərəfində qardaşları, əmisi uşaqları marığa yatmışdılar, o biri tərəfində isə əri və qayınları. Bilmirdi neyləsin. Bir gün də keçdi. Səngərdən səs-səmir gəlmədi. Həmayılın ürəyinə damdı ki, atışanların gülləsi qurtarıb. Həm də neçə gündü acdılar, onlara yemək-içmək aparın yoxdur. Əslində heç kəs irəli çıxıb bilmirdi. Çıraqlılardan biri tərəninin döşündə görünən kimi Alqazaxlılar gülləyə basırdı, Alqazaxlılar görünəndə Çıraqlılar. Bu sintaktik bütövə “həm də” bağlayıcısının birinci tərəfi işlədilməmişdir. “Da”, “də” iştirak bağlayıcısı da sintaktik bütövlərin komponentlərinin əlaqələnməsində əsas göstəricilərdəndir. Bu bağlayıcının köməyi ilə sintaktik bütövlərdə zəncirvari fikirlər ardıcıl şəkildə davam edir. Bu bağlayıcılar həmcins üzvlərarasında daha çox istifadə olunur. Aşağıdakı cümlədə “da” və “də” bağlayıcıları həmcins üzvlər arasında işlənərək sintaktik bütövün komponentlərinin əlaqələnməsində iştirak edib:

Kişi birdən-birə sirkələnib titrəfi. Beyninə qan sıxdı. Gözü heç nə görmədi. Dünya başına hərləndi. Kür də, meşə də, sahiləki evlər də, cigırlar da fırlanıb gözünün önündən keçdi. Tətiyi çəkdi. Dalbadal güllə şaqıldadı. Atlar kişnədi. Kazakın ikisi də, yəhər də ləngərlədi. İştirak bildirən “özü də” bağlayıcısı sintaktik bütövlərdə qoşulma əlaqəsi yaradır və deyilmiş fikri dəqiqləşdirici məlumatla tamamlayır. Əfqan Abdullayev yazır ki, “özü də” mürəkkəb bağlayıcısı Azərbaycan dili mətnlərində daha çox parsel-cümlələrdə müşahidə olunur. Parsel konstruksiyaların ikinci hissəsini-ayrılan hissəsini təşkil edir. Bu zaman formalaşan mətnlər postpozisiyada reallaşır [2, 140].

Bu bağlayıcının iştirak etdiyi cümlələrdə, əsasən, xəbər ellipsisə uğrayır, cümlə quruluşca yarımçıq olur. Məsələn: Bu gün hər şey həll olunmalı idi. Özü də təkbətək, qabaq-qabağa. Cahandar ağa onu çox axtarmışdı. Neçə dəfə adam yollayıb, Allahyarın yerini öyrənmək istəmişdi. O isə yoxa çıxmışdı.

4) Bölüşdürmə bağlayıcıları. Sintaktik bütövlərin daxilində daha çox işlənən və komponentlərini əlaqələndirən bağlayıcılar “gah”, “gah da”, “ya”, “ya da” bölgü bildirən bağlayıcılardır. Bölüşdürmə bağlayıcıları sintaktik bütövlərin daxilində müxtəlif məqamlarda işləyə bilər. Bu bağlayıcılar mətnə tutduğu mövqeyindən asılı olmayaraq, fikir və hadisələrin bölünməsinə xidmət edir, həmcins üzvləri bir-biri ilə bağlayır, tabesiz mürəkkəb cümlə tərkibində komponentləri əlaqələndirir:

İynələr suda üzüməyə başladı. Qızların nəfəsi suya toxunduqca iynələrin gah biri qaçır, o biri qovur, gah da, əksinə, qaçan dayanır, qovan qaçır. Qızlar öz ürəklərində belə hesab edirdilər ki, əgər iynələr birləşsə, demək, oğlanla qız görüşəcək və evlənəcəklər. “Ya”, “ya da” bağlayıcıları mətn daxilində həmcins üzvlərin bağlanması, paralel komponentləri əlaqələndirməkdə, tabesiz mürəkkəb cümlənin tərkib hissələrini bağlamaqda mühüm rol oynayır. Bunlarla yanaşı “ya” bölüşdürmə bağlayıcısı mətni yekunlaşdıraraq, nəticə məzmununu da bildirir:

Mən bu gündən buradan uzaqlaşacağam. Daha burada qalmaq mənim üçün mümkün deyil. Baş götürüb diyar badiyar gəzib, bu vəhşilərin əməllərinə xalqın diqqətini döndərəcəyəm. Ya məramıma çataram, ya da bir yerdə ölüb qalaram.

5) İnkərar bağlayıcıları. Semantik cəhətdən inkərarlıq bildirən “nə”, “nə də” bağlayıcıları təyini söz birləşmələri arasındakı sözləri, sadə cümlənin tərkibindəki həmcins üzvləri və tabesiz mürəkkəb cümlənin komponentlərini bir-birinə bağlamağa xidmət edir. Aşağıdakı cümlədə “nə” inkərarlıq bağlayıcısı həmcins üzvlər arasında işlənmişdir:

Cahandar ağa bacısının cənəzəsini özü götürdü, qəbrə ilk torpağı özü tökdü, kişilərdən biri qəbrin üstündə Quran oxumağa başlayanda kənara çəkildi. Nə cənəzə qaldırılanda, nə qəbristanlıqda, nə evdə, nə də ehsan yerində bir kəlmə danışmadı. Başsağlığı verənlərə belə heç nə demədi. Burada “nə” bağlayıcısı sadə cümlənin tərkibindəki həmcins üzvləri bir-birinə bağlamışdır. Tabesizlik bağlayıcıları kimi tabelilik bağlayıcıları da sintaktik bütövlərin komponentlərini əlaqələndirməkdə mühüm rol oynayır. Mətnə işlənən baş və budaq cümlənin bir-birinə bağlanması tabelilik bağlayıcılarının köməyinə ehtiyac duyulur. Bu bağlayıcılar vasitəsi ilə bağlanan tərəflər heç vaxt bərabər hüquqlu olmur. Mətnin baş cümləsi ilə budaq cümləsi arasında “ki”, “belə ki”, “çünki”, “ona görə ki” və s. bağlayıcılar iştirak edir. Bunlar bir cümləni başqa bir cümləyə bağlamaqla tabelilik münasibəti yaradır. Biri tabe, digəri isə tabe edən cümlələrdən ibarət tabeli mürəkkəb cümlə əmələ gəlir. Tabelilik bağlayıcılarından daha fəal işləni “ki” və “belə ki” bağlayıcılarıdır. Bu bağlayıcılar budaq cümlənin baş cümləyə bağlanması mühüm rol oynayır. “Ki” bağlayıcısının işləndiyi məqamlar çoxdur. Sintaktik bütövlərin tərkibində şərt və dərəcə budaq cümlələrində işlənmiş ki bağlayıcılarına rast gəlirik. “Ki” bağlayıcısı sintaktik bütövlərin daha çox son cümləsində işlənərək fikri aydınlaşdırır:

Arvad onun başını sinəsinə sıxdı. Qönçə xanım hiçqırdı, uşaq kimi içini çəkdi. Qayınanasının iri əli onun başını xeyli sığalladı, saçını tumarladı. Qönçə hiss etdi ki, qayınanası da titrəyir. Qəhər boğduğundan dinə bilmədi.

“Ki” bağlayıcısı sintaktik bütövlərin daxilində tamamlıq budaq cümlələrini baş cümləyə bağlayır. Qeyd etmək lazımdır ki, sintaktik bütövlərin daxilində tamamlıq budaq cümlələri daha çox işlənir. Bu tamamlıq budaq cümləsinin genişləndirmə, izahedicilik keyfiyyətinin qabarıq olması ilə əlaqəlidir. Ona görə də tamamlıq budaq cümləsi sintaktik bütövlərin tərkibində ən çəvik, yəni müxtəlif vəziyyətlərdə işləyə bilən budaq cümlə növüdür:

Əşrəf heç nə soruşmasa da, anasının ürəyindən keçənləri duyurdu. Oğlunun atasının hərəkətlərindən razı qalmadığını Zərnigar xanım da hiss edirdi. Ancaq istəmədi ki, ata ilə kiçik oğlunun da arası açılsın, üz-göz olsunlar. Şamxal da, Güləsər də dinmirdi. Salatın heç nəyə qarışmırdı. “Çünki” bağlayıcısı mətnlərdə fəal işləni bağlayıcılardan biri olub, tabeli mürəkkəb cümlənin tərəflərini bağladığı kimi, mətnin komponentlərini də əlaqələndirir. Eyni zamanda çünki bağlayıcısı sintaktik bütövlərin tərkibində təkrar mövqeyində də işlənir, özünə xas olan səbəb məzmununu daha da qüvvələndirir:

Mürsəl gülümsədi, çünki bu yerdə gülümsəməmək mümkün deyildi. Çünki neçə-neçə illər idi ki, onlar hər dəfə üz-üzə oturanda professor bu söhbəti mütləq başlayırdı. Çünki professor Əbdüləli Cümşüdoğunun kəndin məscidi ilə davası çoxdanın davası idi. Bağlayıcıların bura qədər qeyd etdiyimiz funksiyalarından əlavə, onların sintaktik bütövlər arasında əsas əlaqə vasitəsi

olduğunu da qeyd etməliyik. “Belə ki”, “və”, “amma”, “ancaq”, “lakin”, “fəqət”, “həm də” bağlayıcıları məndaxili əlaqələrlə yanaşı, mətnlərin başlaması üçün də zəmin rolunu oynayır. Bu bağlayıcılar başqa bir funksiyanı da yerinə yetirmiş olurlar. Bu zaman bağlayıcılar məndaxili komponentləri deyil, mürəkkəb sintaktik bütövlərin özlərini də bir-birinə bağlayaraq böyük mətnlərin yaranmasına səbəb olurlar. Eyni zamanda bu bağlayıcılar bütövlükdə müəllif fikrinin açılmasına kömək edirlər. Bağlayıcıların cümlənin əvvəlində işlənmə məqamını Ə.Cavadov belə izah edir: “İkinci dərəcəli üzvlərin ifadə edə bilmədiyi mənə münasibətləri bağlayıcılarla ifadə edilir. Buna görə də mərkəzi cümlə ilə iahedici cümlələr arasındakı qarşılıq, bölüşdürmə, səbəb kimi münasibətlər bağlayıcılarla yaranır. Bu zaman bağlayıcı bütün üzvlərdən əvvəl işlənir” [4, 108].

Nəticə. Mətnin əsas vahidlərindən biri olan sintaktik bütövlərdə diqqətimizi çəkən əsas məsələlərdən biri də onun komponentlərinin əlaqələnməsi məsələsidir. Sintaktik bütövlərin komponentlərinin əlaqələnməsində leksik, morfoloji və sintaktik vasitələr iştirak edir. Sintaktik bütövlərin tərkibindəki cümlələrin əlaqələnməsində morfoloji vasitə olan bağlayıcıların rolu böyükdür. Belə ki, tabeli və tabesiz bağlayıcılar sintaktik bütövlərin tərkibində işlənərək komponentlərin əlaqələnməsində mühüm rol oynayır. Bağlayıcılar daha çox həmcins üzvlər, tabeli və tabesiz mürəkkəb cümlənin komponentləri arasında, qarışıq tip mürəkkəb cümlələrin tərkibində işlənərək sintaktik bütövlərə müxtəlif çalarlıq qatır. Bağlayıcıların sintaktik bütövlərin tərkibində işlənməsi bir-birinə tam şəkildə bağlanan cümlələrin yaranmasına gətirib çıxarır. Beləliklə, tam formalaşmış sintaktik bütövlər meydana gəlir. Sintaktik bütövlərin əvvəlində, cümlələr arasında və sonuncu cümlədə işlənən bağlayıcılar sintaktik bütövə sürəklilik, izahedicilik, hadisələrin bölünməsi, inkarlıq, ziddiyyət kimi çalarlıqlar verir və sintaktik bütövü özündən əvvəlki və sonrakı sintaktik bütövlə bağlayır.

Ə D Ə B İ Y Y A T

1. Abdullayev Ə. Aktual üzvlənmə və mətn. Bakı, 1998, 190 s.
2. Abdullayev K. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. Bakı, 2016, 356 s.
3. Cavadov Ə. Azərbaycan dilində sintaktik təkrarlar. Bakı, 1974
4. Cavadov Ə. Müasir Azərbaycan dilində sintaktik vahidlərin sırası. Bakı, 1977, 111 s.
5. Ələkbərova N. Sintaktik bütövün təşkilində bağlayıcıların rolu. Bakı, 2014
6. Həsənova E. Müxtəlif sintaktik konstruksiyaların formalaşmasında bağlayıcıların rolu. Bakı, 1987
7. Məmmədov A. Mətn yaranmasında formal əlaqə vasitələrinin sistemi. Bakı, 2002, 229 s.
8. Novruzova N. Mətn sintaksisi. Bakı, 2002, 184 s.
9. Rəsulzadə X. Sintaktik bütövlərin əmələ gəlməsində morfoloji elementlərin rolu. Bakı, 2012

Açar sözlər: mətn, sintaktik bütöv, əlaqə, bağlayıcı, morfoloji vasitələr

Key words: Text, syntactic whole, connection, connective, morphological means

Ключевые слова: текст, синтаксическая целостность, соединение, связующее, морфологические средства

Sintaktik bütövlərin komponentlərinin əlaqələnməsində bağlayıcıların rolu

X ü l a s ə

Məqalədə sintaktik bütövlərin komponentlərinin əlaqələnməsində mühüm rol oynayan morfoloji vasitələrdən bəhs edilmişdir. Sintaktik bütövlərin tərkibində işlənən əsas morfoloji vasitələrdən birinin bağlayıcılar olması qeyd edilmişdir. Bağlayıcıların hər iki növü-tabelilik və tabesizlik bağlayıcılarının işlənmə məqamları, onların sintaktik bütövün formalaşmasında oynadığı rol qeyd edilmişdir. Bağlayıcılar sintaktik bütövlərin tərkibində işlənərək müxtəlif çalarlıqlar-ziddiyyət, iştirak, inkarlıq, bölüşdürmə, birləşdirmə, səbəb, aydınlaşdırma, şərt bildirdiyi kimi, həm də sintaktik bütövlərin ilk cümləsinin əvvəlində işlənərək özündən əvvəlki sintaktik bütövlə əlaqə yaradıb, böyük makromətnlərin yaranmasına səbəb olur. Bunlarla yanaşı, bağlayıcıların sintaktik bütövlərin daxilində işlənməsi sintaktik bütövlərin tərkibində işlənmiş cümlələrin bir-birinə qırılmaz əlaqə ilə bağlanmasına gətirib çıxarmışdır.

The role of connectors in the connection of components of syntactic units

Summary

The article discusses morphological means that play an important role in linking the components of syntactic units. It is noted that one of the main morphological tools used in syntactic units is connectors. It is used in the context of various shades-contradiction, participation, negation, division, unification, cause, clarification, condition, as well as at the beginning of the first sentence of syntactic units. The development of syntactic units has led to the unbreakable connection of the developed sentences.

Роль союзов в при соединении компонентов синтаксических целых

Резюме

В статье рассматриваются морфологические средства, играющие важную роль в при соединении компонентов синтаксических целых. Отмечено, что одним из основных морфологических средств, используемых в синтаксических целых, являются союзы. Отмечены оба типа союзов-подчинение и неповиновение развитие сщюзов, их роль в формировании синтаксической целостности. Союзы разрабатываются исоставе синтаксических целых различных оттенков –противоречия, соучастия, отрицания, деления, объединения, причины, уточнения, условия, а также в начале первого предложения синтаксических целых, создавая связь с предыдущим синтаксисом, образовывать большие макротексты. Развитие синтаксических целыхпривело к неразрывной связи развернутых предложений.

Rəyçi: dos. F.Əlizadə